

**Buryak A. V.**

***Banking performance management in the context of value-based management***

*In article the place and role of banking performance management in the context of value-based management is proved. The author also identifies the key limitations of traditional value-based ratios using for bank performance management in Ukraine.*

**Key words:** *banking, value-based management, banking performance management.*

Буряк Анна Володимирівна – кандидат економічних наук, асистент кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» (м. Суми).

УДК 336.71(477)

*В. В. Фостяк*

## **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКІВ УКРАЇНИ**

*Обґрунтовано необхідність удосконалення методичного підходу до аналізу власним капіталом банків.*

*Охарактеризовано основні етапи аналізу та оцінювання результатів формування, використання і нарощування капіталу банків України, проаналізовано використання сучасних методів та інструментів в управлінні капіталом банків на внутрібанківському рівні.*

**Ключові слова:** *капітал банку, методи та інструменти управління капіталом банків, субординований борг, цінні папери.*

**Постановка проблеми.** Визначити роль і значення власного капіталу на внутрібанківському рівні можна лише за умови детального аналізу його достатності виходячи з міжнародних вимог і вимог Національного банку України, а саме освоєння сучасних методів та інструментів у формуванні, використанні та нарощуванні капіталу банків в умовах економічної нестабільності.

Це зумовлює проведення аналізу власного капіталу банків, який передбачає визначення достатності обсягу власного капіталу на внутрібанківському рівні виходячи з міжнародних вимог і вимог Національного банку України, дослідження методів та інструментів, які використовуються у формуванні, використанні та нарощуванні капіталу банків в умовах економічної нестабільності.

---

© В. В. Фостяк, 2013

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Широке коло питань, пов'язаних із дослідженням питань аналізу власного капіталу банків, висвітлено такими вітчизняними і зарубіжними науковцями, як М. Алексеєнко, А. Вожжов, В. Міщенко, М. Козоріз, Р. Слав'юк, Ж. Довгань, Х. Грюнінг, П. Роуз, Дж. Сінкі та інші, праці яких спрямовані на розв'язання проблем структури капіталу банків, сучасних методичних підходів до його аналізу тощо. Однак невіршеним залишається питання щодо розроблення комплексного теоретико-методичного підходу до аналізу власного капіталу банків.

**Мета статті.** З цих позиції метою статті є вдосконалення теоретико-методичного підходу до комплексного аналізу власного капіталу банків.

**Виклад основного матеріалу.** Існують методики, в яких пропонують багато показників оцінювання результатів формування, використання і нарощування капіталу банків [1–7], однак не всі вони потрібні для аналізу, оскільки, по-перше, багато показників корелюють між собою, по-друге, не враховують специфіки умов формування, використання та нарощування капіталом банків України в умовах економічної нестабільності. Ці обставини, у свою чергу, і визначили необхідність розроблення методичних підходів дослідження формування, використання та нарощування капіталу банків України.

По-перше, проведення аналізу пропонується з виділенням основних етапів: підготовчого, аналітично-розрахункового і підсумкового. Схему послідовності проведення аналізу та основні завдання кожного етапу представлено на *рис. 1*.

По-друге, аналіз базується на системному підході, згідно з яким кожен із виділених етапів є невіддільною складовою в досягненні мети дослідження і вирішує при цьому поточні завдання.

Основні завдання першого етапу полягають у визначенні загальної мети аналізу, завдань, обґрунтуванні часового періоду, за який здійснюється аналіз, обґрунтуванні методів і показників дослідження. Слід зазначити, що всі завдання представлених етапів можуть змінюватися в ході аналітичних і розрахункових процедур, якщо це викликано об'єктивними процесами. Таким чином багатоступеневий аналіз забезпечує гнучкість розрахунків на всіх етапах.

Метою аналізу й оцінювання результатів процесів формування, використання і нарощування капіталу банків України є виявлення проблемних місць в управлінні капіталом банків на внутрібанківському рівні виходячи з міжнародних вимог і вимог Національного банку України в умовах економічної нестабільності та обґрунтування напрямів удосконалення механізму управління капіталом банків і рекомендації підвищення капіталізації банків України.

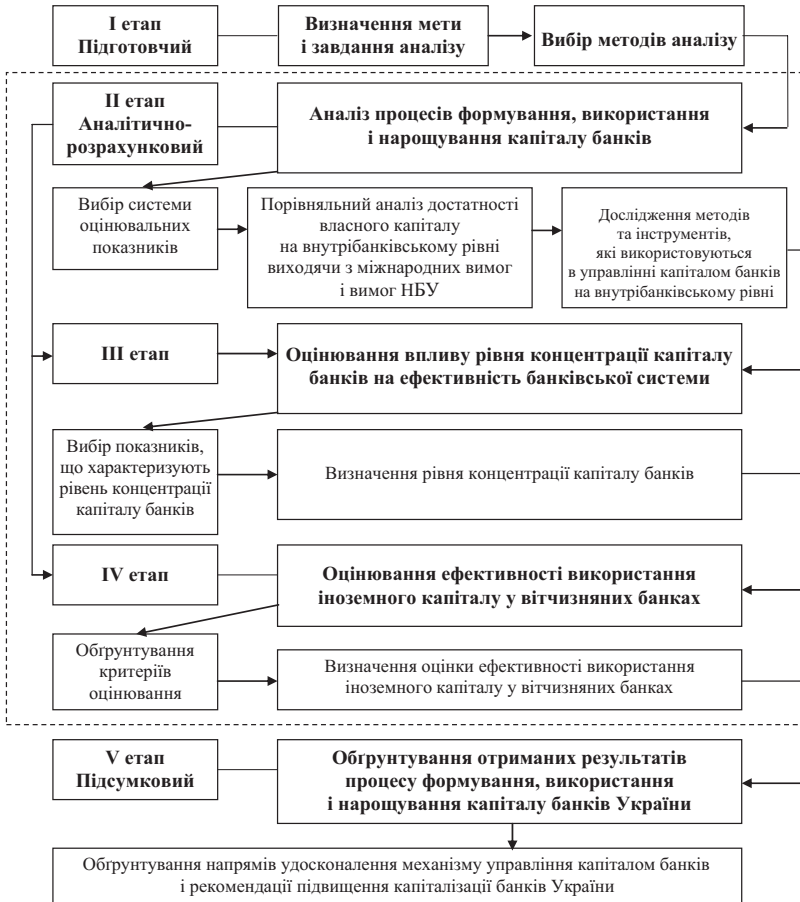


Рис. 1. Основні етапи аналізу та оцінювання результатів формування, використання і нарощування капіталу банків України

Примітка. Складено автором

Основними завданнями аналізу виділено ось що.

1. Дослідження методів та інструментів, які використовуються в управлінні капіталом банків в умовах економічної нестабільності на внутрібанківському рівні.
2. Дослідження основних методів оцінювання концентрації капіталу банків України.
3. Розрахунок оцінки ефективності використання іноземного капіталу у вітчизняних банках.

З огляду на представлені завдання було зроблено вибір та обґрунтовано використання методів дослідження.

1. Економіко-статистичного аналізу для вивчення загальних закономірностей і тенденцій розвитку власного капіталу на внутрібанківському рівні виходячи з міжнародних вимог і вимог НБУ, використання вітчизняними банками сучасних методів та інструментів у формуванні, використанні і нарощуванні капіталу в умовах економічної нестабільності.
2. Коефіцієнтного аналізу, який дає можливість оцінити рівень концентрації капіталу банків України з допомогою набору коефіцієнтів.
3. Фінансового аналізу, використання якого найбільшою мірою дозволяє проаналізувати оцінку ефективності використання іноземного капіталу у вітчизняних банках.

При проведенні оцінки та аналізу банківського капіталу постає завдання вибору показників, які найбільш повно характеризують його стан, рух та ефективність використання.

Головними вимогами до показників є всебічність оцінювання результатів формування, використання і нарощування банківського капіталу, їхня достатність за кількістю, можливість їх порівняння та простота розрахунку. При цьому доцільно обирати ті, що майже не корелюють між собою, тоді кожний із них нестиме додаткову інформацію.

Представлена система показників, що характеризують результати формування, використання і нарощування капіталу банків, включає:

- показники джерел формування і нарощування капіталу банків;
- показники концентрації капіталу банків;
- показники ефективності використання капіталу банків.

Показники першої групи, а саме джерел формування капіталу банків, не потребують спеціальних розрахунків, знаходять своє відображення у статистичній звітності та аналітичних матеріалах і надають вихідну загальну інформацію про стан та динаміку банківського капіталу за групами банків. Вибір показників другої групи, індексів концентрації, зумовлений визначенням руху банківського капіталу в банківській системі країни.

Третя група показників визначає ефективність використання капіталу банків і представлена такими показниками, як прибутковість капіталу, прибутковість активів, мультиплікатор капіталу тощо.

Застосування запропонованого методичного підходу передбачає комплексне використання проведення аналізу процесів формування, використання та нарощування капіталу банків, також можливе його застосування для проведення аналізу кожного окремого процесу. Тобто вивчення конкретних елементів механізму управління капіталом банків залежно від мети проведення аналізу.

Зосередимо увагу на дослідженні методів та інструментів, які використовуються в управлінні капіталом банків в умовах економічної нестабільності на внутрібанківському рівні.

У банківській практиці на внутрібанківському рівні використовують два методи управління капіталом – управління внутрішніми і зовнішніми джерелами нарощування капіталу. За першим методом основне джерело поповнення капіталу банку – його прибуток. Ефективність формування і використання цього джерела залежить від дивідендної політики банку, її оптимізації. Нарощування капіталу з використанням методу зовнішніх джерел здійснюється за рахунок таких основних фінансових інструментів, як емісія акцій, субординований борг, капіталізація дивідендів та ін. [8].

Дослідження процесу управління внутрішніми джерелами нарощування капіталу банку доцільно розпочати з аналізу структури власного капіталу банківської системи України, яка відображає процес формування власного капіталу банків (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура власного капіталу банків України за 2006–2011 рр.**

Дата	Статутний капітал		Емісійні різниці		Резерви та фонди банку		Резерви переоцінки		Прибуток минулих років		Прибуток поточного року	
	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %
01.01.2006	16 144,4	63,4	542,5	2,1	2 968,2	11,7	2 529,5	9,9	1 124,5	4,4	2 170,2	8,5
01.01.2007	26 266,2	61,7	1 198,4	2,8	4 804,5	11,3	5 444,4	12,8	713,3	1,7	4 144,5	9,7
01.01.2008	42 872,6	61,6	1 969	2,8	7 016,4	10,08	8 003,9	11,5	1 668,2	2,38	6 619,6	9,51
01.01.2009	82 454,2	69,1	6 045,7	5,07	10 696,4	8,97	11 461,5	9,61	1 554,1	1,3	7 304,4	6,12
01.01.2010	139 959,4	105,4	7 337,4	5,52	13 029,7	9,81	11 312,3	8,52	28 887,3	-21,7	9 998,9	-7,53
01.01.2011	145 857,2	105,9	8 151,7	5,92	13 011,7	9,45	12 101,8	8,78	28 619,5	-20,8	13 026,5	-9,49

Закінчення табл. 1

Дата	Статутний капітал		Емісійні різниці		Резерви та фонди банку		Резерви переоцінки		Прибуток минулих років		Прибуток поточного року	
	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %	млн грн	пит. вага, %
Темп зростання до 2006 р.	903,4	-	1 502,6	-	438,4	-	478,4	-	2 545,2	-	600,2	-
Абсолютний приріст до 2008 р.	102 984,6	-	6 182,7	-	5 995,3	-	4 097,9	-	27 219,1	-	6406,9	-

Примітка. Складено на основі даних [9].

Проведений аналіз формування власного капіталу комерційних банків дав змогу оцінити, що особливістю банків України є висока питома вага статутного капіталу у структурі власного капіталу, частка якого станом на 2010–2011 рр. становила 105,4–105,9%. Як свідчать дані таблиці, основним джерелом зростання власного капіталу є прибуток і резервні фонди банків, які формуються з прибутку. Дані *табл. 1* свідчать, що резерви і фонди банку зросли порівняно з 2006 роком у чотири рази, при цьому їхній абсолютний приріст становив 5,9 млрд грн. Зростання резервів і фондів, що входять до складу власного капіталу, не забезпечило збільшення їхньої питомої ваги, а показує тенденцію зменшення у власному капіталі банків з 11,7% на 01.01.2006 р. до 9,45% на 01.01.2011 р., а це означає, що частина фондів була спрямована на покриття збитків, яких зазнали банки в період фінансової кризи. Таке зростання можна обґрунтувати з двох боків: нарощування власного капіталу банку здійснюється переважно шляхом збільшення статутного капіталу і має позитивне значення для банків України. З другого боку, зростання власного капіталу за рахунок статутного фонду відбувається в результаті додаткового випуску акцій банку і є найбільш дорогим методом, що особливо добре показує аналітика 2010–2011 рр. Нарощування власного капіталу банків України шляхом збільшення резервного капіталу, який формується за рахунок відрахувань із прибутку, отриманого у процесі діяльності, забезпечує виконання захисної функції власного капіталу, оскільки його здатність покривати збитки значною мірою залежить від обсягу резервного капіталу банку.

Показник фінансових результатів попередніх років характеризується стійкою тенденцією до зниження за аналізований період як в абсолютній величині (28 619,5 млн грн), так і щодо питомої ваги у власному капіталі – 21,7%. Упродовж всього періоду 2006–2011 рр. його частка зменшувалась і на 01.01.2011 року цей показник досяг від'ємного результату (-20,8%).

Основною причиною збиткової діяльності банків України є різке погіршення якості кредитного портфеля через неспроможність багатьох позичальників повертати свої кредити і сплачувати проценти, що зумовило високі відрахування в резерви за активними операціями. Чисті витрати на формування резервів 2009 року становили 75,1 млрд грн проти 24,1 млрд грн 2008-го, 2010 року знизилися до 46,1 млрд грн. Станом на 01.01.2010 р. у 70-ти банках України відношення резервів на відшкодування можливих втрат за активними операціями до кредитного портфеля становило 10% [10].

Дослідження випередження темпів зростання активів над темпами зростання власного капіталу банків України показує зріст активів над власним капіталом у 8,6 раза 2008 року та збереження цієї тенденції до 2011-го, що свідчить про неефективне використання капіталу банків (рис. 2).

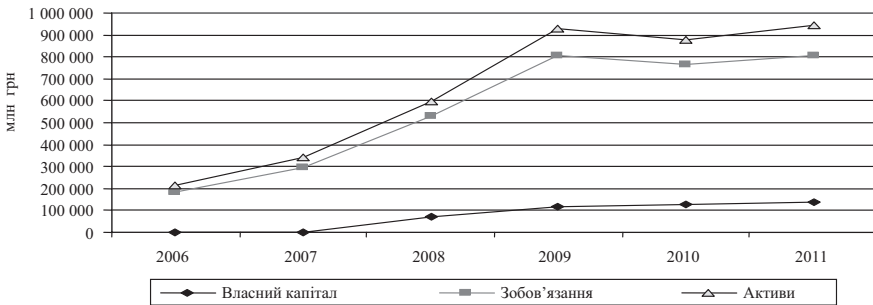


Рис. 2. Динаміка зростання активів, зобов'язань і власного капіталу банківської системи за період 2006–2011 рр.

Джерела: [9; 11; 12]

З огляду на представлені результати, банкам дедалі складніше буде відповідати за своїми зобов'язаннями в умовах економічної нестабільності. Результати доводять, що тенденція випередження темпів приросту активів над власним капіталом зберігається також у групах банків, що підтверджує низький рівень ефективності управління та недостатність капіталу банків і його забезпечення, адекватному потребам економіки.

Одним з інструментів підвищення рівня капіталізації є залучення ресурсів на фондовому ринку шляхом первинного публічного розміщення акцій.

Основними чинниками, що стримують проведення ІРО українськими банками, є інформаційна непрозорість і низький ступінь відкритості національної економіки, низький рівень капіталізації, значна вартість таких операцій, законодавчі перешкоди і небажання реальних власників втратити контроль над своєю власністю. Більшість вітчизняних банків не готові вийти на відкритий фондовий ринок через низьку інвестиційну привабливість їхніх цінних паперів.

Нерозвиненість фондового ринку призвела до того, що цінні папери українських банківських установ практично ніде не котируються, хоча за станом на 1 січня 2011 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 176 банки, у тому числі: 174 банки (99,4% від загальної кількості банків, що мають ліцензію) – акціонерні товариства [з них: 16 банків (9,1%) – відкриті акціонерні товариства, 1 банк (0,6%) – закрите акціонерне товариство, 157 банки (89,7%) – публічні], 1 банк (0,6%) – товариство з обмеженою відповідальністю. Також у стані ліквідації перебуває 18 банків, з них 17 банків ліквідуються за рішеннями НБУ, 1 – за рішеннями господарських (арбітражних) судів [14].

В умовах економічної нестабільності стан і розміщення акцій українських банків на світових біржах представлений досить обмежено, що свідчить про неможливість використання цього джерела поповнення капіталу банків у цілому (табл. 2).

Таблиця 2

#### Приватні розміщення та IPO українських банків

Банк	Рік IPO	Активи млрд грн (2008 р.)	Місце банку за активами у країні (2008 р.)	Обсяг і розміщення
Укресімбанк	2009	39,36	5-те	24,9% акцій (Лондонська або Нью-Йоркська біржа)
Укрсоцбанк	2010	42,31	4-те	20% акцій
«Фінанси та кредит»	2009	16,51	13-те	25% акцій (Лондонська фондова біржа)
ТАС (холдинг)	2007	4,40	32-ге	-
Укргазбанк	2007	13,99	15-те	10% акцій
Банк «Південний»	2009	9,52	20-те	20–25% акцій (Лондонська або Варшавська біржа)

Джерело. [13].

Дієвим засобом збільшення капіталу є залучення коштів на умовах субординованого боргу. Законодавство України субординований борг визначає як звичайні незабезпечені банком боргові капітальні інструменти, які за умовою договору не можуть бути заборані з банком раніше ніж через п'ять років, а в разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвесторові після погашення претензій усіх інших кредиторів.

Відповідно до законодавства сума субординованого боргу, що включається у власний капітал банку, не може перевищувати 50% від основного капіталу із щорічним зменшенням на 20% від його первинної вартості. Проте Законом України «Про внесення змін до деяких Законів України з метою подолання наслідків фінансової кризи» від 23 червня 2009 року, визначено, що на період із 01.11.2009 до 01.01.2012 гранична сума коштів, залучена на умо-



вах субординованого боргу, підвищується до 100% основного капіталу банку. Кошти, залучені в той період на умовах субординованого боргу, зараховуються до капіталу банку в повному обсязі без урахування обмежень, установлених для додаткового капіталу банку. Запровадження цієї норми активізувало процес капіталізації банків. Проте в умовах економічної нестабільності забезпечити необхідну капіталізацію банків до кінця 2011 року було неможливо. Тому наприкінці 2011-го Комітет з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики Верховної Ради України запропонував продовжити до 01.01.2014 року термін дії вищезгаданого Закону з метою недопущення процесу декапіталізації банків. Внесення таких коректив дасть змогу банкам виконати вимоги щодо нарощення капіталу та сприятиме ефективному розвитку банківської системи в посткризовий період.

Динаміку зміни обсягу субординованого боргу наведено на *рис. 3*.



Рис. 3. Динаміка зміни обсягів субординованого боргу банків України

Примітка. Складено за [14]

Починаючи з 2009 року, тобто з моменту ухвалення Закону, спостерігається стрімке збільшення обсягів субординованого боргу українських банків більш ніж на 12 млн грн порівняно з 2008-м. Перевагою залучення такого методу поповнення капіталу банків, по-перше, є те, що субординовані зобов'язання є дешевшим джерелом формування банківського капіталу порівняно з емісією акцій і менш ризикованою, по-друге, відсотки за субординованим боргом сплачуються за рахунок збільшення валових витрат. Недоліком цього джерела нарощення капіталу банку є те, що в результаті амортизації субординованого боргу погіршується співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями банку, а це знижує його надійність та обмежує можливості збільшення доходів і прибутку. Також слід урахувувати те, що збільшення власного капіталу за рахунок субординованого боргу є тимчасовим розв'язанням проблеми капіталізації, оскільки сума таких зобов'язань зараховується до складу додаткового власного капіталу банку тільки протягом п'яти років із щорічною їх амортизацією [13].

Вищезазначене дозволяє зробити **висновки**. По-перше, визначення динаміки та оцінки достатності власного капіталу на внутрібанківському

рівні виходячи з міжнародних вимог і вимог Національного банку України свідчить:

- постійні нормативні зміни не дозволяють банкам оцінювати результативність прийнятих управлінських рішень. Більшість українських банків, здійснюючи управління капіталом банку, обмежуються лише виконанням нормативів Національного банку України;
- існують ускладнення вибору джерел нарощення капіталу банку;
- відсутність комплексної програми розвитку банків до стандартів упровадження Базелю II і Базелю III.

По-друге, дослідження методів управління капіталом банків на внутрі-банківському рівні довели, що збільшення власного капіталу за рахунок зовнішніх і внутрішніх джерел практично недоступні. В умовах обмеження кількості джерел капіталізації особливу увагу слід приділяти критеріальним підходам до вибору методів та інструментів в управлінні капіталом банків, здатних задовольняти вимоги як власників банківських установ, так і інвесторів.

#### Список використаної літератури

1. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики / М. Д. Алексеенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Бланк И. А. Управление капиталом : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Эльга, 2004. – 576 с.
3. Васюренко О. В. Современные методы управления банковскими ресурсами : монография / О. В. Васюренко. – Харьков : Гриф, 1997. – 391 с.
4. Довгань Ж. Аналіз релевативних факторів забезпечення фінансової стійкості банківської системи України [Електронний ресурс] / Ж. Довгань. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/VUABS/2011\\_2/31\\_03\\_02.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2011_2/31_03_02.pdf).
5. Карчева Г. Т. Оцінка ефективності управління активами і пасивами банків України / Г. Т. Карчева // Економіка та прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 59–73.
6. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / Коваленко В. В., Черкашина К. Ф. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 154 с.
7. Козоріз М. А. Проблеми оцінки рівня капіталізації суб'єктів господарювання : наукова доповідь / М. А. Козоріз, Т. С. Смуженко, О. М. Люткевич, Г. П. Федорова ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів : ЛБІ НБУ, 2007. – 61 с.
8. Сизоненко В. Капіталізація як провідна компонента підвищення конкурентоспроможності банківської системи / В. Сизоненко, С. Циганов // Банківська справа. – 2008. – № 6. – С. 3–14.
9. Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2006 – 2011 рр. // Вісник НБУ. – 2006–2011. – № 3. – С. 51–54.
10. Ткачук Н. М. Капіталізація банківської системи України: сутність і проблеми нарощення // Вісник Української академії банківської справи НБУ. – 2005. – № 2 (19). – С. 60–67.
11. Структура активів банків України за станом на 01.01.2006 – 2011 рр. // Вісник НБУ. – 2006–2011. – № 3. – С. 40–45.
12. Структура зобов'язань банків України за станом на 01.01.2006 – 2011 рр. // Вісник НБУ. – 2006–2011. – № 3. – С. 46–50.
13. Каднічанська В. М. Вплив обсягів банківського капіталу на конкурентоздатність банківської систем України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Fkd/2011\\_2/part1/8.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_2/part1/8.pdf).

14. Асоціація українських банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua>.
15. Луців Б. Особливості ресурсного забезпечення комерційних банків України [Електронний ресурс] / Б. Луців. – Режим доступу : [http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/Vtneu/2012\\_2/2\\_2012/09Luts.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vtneu/2012_2/2_2012/09Luts.pdf).

**Фостяк В. В.**

***Теоретико-методические подходы к анализу собственного капитала банков Украины***

*Обоснована необхідність совершенствования методического подхода к анализу собственным капиталом банков. Охарактеризованы основные этапы анализа и оценки результатов формирования, использования и наращивания капитала банков Украины и проанализировано использование современных методов и инструментов в управлении капиталом банков на внутриванковском уровне.*  
**Ключевые слова:** капитал банка, методы и инструменты управления капиталом банков, субординированный долг, ценные бумаги.

**Fostyak V. V.**

***Theoretical and methodological approaches to the analysis of banks' capital of Ukraine***

*The necessity of improving the methodological approach to the analysis of banks' own capital. The main stages of the analysis and evaluation of the formation are describes, to use and build assets of Ukrainian banks and analyzed using modern techniques and tools in the management of intra-capitalized banks in the level.*

**Key words:** bank capital, methods and tools for managing capital banks, subordinated debt, securities.

Фостяк Віра Володимирівна – кандидат економічних наук, викладач кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 330.3:336:519.86

*М. М. Квасній*

## **МОДЕЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ БАНКОМ ЗА УМОВ ЇХНЬОГО ЕФЕКТИВНОГО РОЗМІЩЕННЯ**

*Розглянуто вдосконалення депозитної політики банку як проблему моделювання залучення ресурсів. Запропоновано динамічну модель на основі теорії виробничих функцій та інтегро-диференційних рівнянь. Побудовано*

© М. М. Квасній, 2013